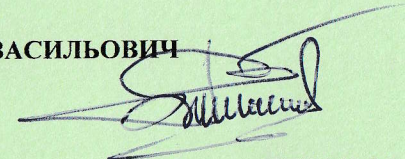

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

СИЙПЛОКІ МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.36

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА
ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО
ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
КУЗНЕЦОВ Віталій Володимирович, Київський національний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри кримінального права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України
ХАВРОНЮК Микола Іванович, Верховний Суд України, заступник
керівника апарату – начальник правового управління

кандидат юридичних наук, доцент **УСАТИЙ Григорій Олександрович**,
Центр нормопроєктного забезпечення діяльності Президента України
Національного інституту стратегічних досліджень, завідувач сектором
безпекового, оборонного і правоохоронного законодавства та судової реформи

Захист відбудеться 21 травня 2009 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.03 в Київському національному університеті внутрішніх
справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотечі Київського національного
університету внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий “__” квітня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Лошицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У Конституції України (ст. 3) закріплено, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Особливу роль у забезпеченні охорони зазначених цінностей належить державним органам, що здійснюють діяльність у сфері правосуддя.

Незважаючи на високі вимоги, які пред'являються законодавством України до діяльності державних органів, ситуація у цій сфері є вкрай негативною. Спостерігається чимало порушень під час досудового провадження в кримінальних справах: недотримання процесуальних норм, односторонність і неповнота розслідування справ тощо. Одними з найбільш небезпечних порушень у цій сфері є притягнення завідомо невинних до кримінальної відповідальності, як специфічний прояв зловживання владою або службовим становищем.

Протидія злочинам, які вчиняють службові особи у сфері правосуддя, є важливим завданням для становлення України як демократичної та правової держави. Шкода, якої завдають такими діями, полягає не лише у порушенні законних прав та інтересів людей, а й у їх зневірі до діяльності державних органів, насамперед – правоохоронних та судових, у підриві престижу і авторитету цих структур. Згідно з офіційними даними Державної судової адміністрації України, за період, який досліджується (2001–2008 рр.), зафіксовано лише два обвинувальних вироки за притягнення завідомо невинних до кримінальної відповідальності. Незважаючи на той факт, що статистичні дані Державної судової адміністрації України переконають у мінімальній кількості засуджених (за даними Верховного Суду України з двох засуджених осіб – одну було виправдано) за злочин, передбачений ст. 372 КК України (далі – КК). Насправді вчинення таких протиправних дій – непоодинокий факт. Про це свідчать результати проведеного дисертантом анкетування працівників правоохоронних органів (28,8 % осіб з усіх опитаних вказали, що їм відомі випадки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності). Це пояснюється високим рівнем латентності цього посягання, який визначається такими факторами: потерпілі не повідомляють правоохоронні органи про те, що вони стали жертвами через зневіру в можливості розкрити цей злочин; наслідки злочинів відносять на рахунок некомпетентності в роботі представників правоохоронних органів; можливі наслідки цього злочину розглядають як шкоду, заподіяну іншими видами суспільно небезпечних діянь.

У дослідженні встановлено, що слідча практика має лише поодинокі випадки порушення кримінальних справ за ст. 372 КК. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2001 р. не було порушено жодної кримінальної справи за ст. 372 КК, у 2002 р. – 1, у 2003 р. – 1, у 2004 р. – 1, у 2005 р. – 2, у 2006 р. – 6, у 2007 р. – 6, за 9 міс. 2008 р. – 3. Згідно з даними Верховного Суду України, за результатами перегляду апеляційними судами вироків місцевих судів із закриттям провадження в справі (за відсутністю саме

події або складу злочину за справами публічного обвинувачення) у 2006 р. було закрито кримінальні справи щодо 79 осіб, а в 2007 р. – щодо 41 особи. Ці дані судової статистики також можуть свідчити про приховані випадки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

Питання кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя, і, зокрема, щодо притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, неодноразово висвітлювалися в юридичній літературі. Вагомий внесок у вивчення цієї проблеми зробили Ю.В. Александров, М.І. Бажанов, Г.І. Баймурзін, Д.Б. Бектибаєв, А.М. Бойко, І.О. Бушуєв, І.С. Власов, М.О. Гараніна, М.М. Голоднюк, О.С. Горелик, А.Т. Гужин, С.А. Денисова, В.Д. Иванов, П.І. Гришаєв, О.О. Кваша, Л.Л. Кругликов, Ю.І. Кулешов, В.В. Кудрявцев, О.Г. Лебедев, Л.В. Лобанова, М.Д. Лисов, В.В. Мальцев, В.П. Малков, Р.І. Мельник, В.В. Мульченко, А.В. Наумов, П.Н. Панченко, Ш.С. Рашковська, Р.А. Сабітов, О.Б. Сахаров, О.Я. Светлов, Б.В. Сидоров, В.Г. Смирнов, С.І. Тихенко, В.І. Тютюгін, В.С. Устинов, М.Х. Хабібুলлін, О.Ю. Хлопцева, І.М. Черних, О.І. Чучаєв, М.Д. Шаргородський.

Без сумніву, що роботи цих науковців мають значну наукову і практичну цінність. У них розглянуто окремі теоретичні та прикладні питання кримінальної відповідальності за вказаний злочин.

Теоретичну основу дослідження, окрім робіт згаданих авторів, складають також праці вітчизняних і зарубіжних науковців минулого і сучасності в галузі теорії права, кримінального права та кримінального процесу. Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи стали, зокрема праці С.А. Альперта, П.П. Андрушка, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, П.А. Вороб'я, В.О. Глушкова, В.В. Голіни, В.Г. Гончаренка, В.К. Гришука, Ю.М. Грошевого, Н.О. Гурової, І.М. Даньшина, О.М. Джужи, О.О. Дудорова, Н.С. Карпова, Є.Г. Коваленка, М.Й. Коржанського, О.М. Костенка, Л.М. Кривоченко, В.М. Кудрявцева, В.В. Кузнецова, Н.Ф. Кузнецової, В.М. Куца, С.Я. Лихової, В.Т. Маляренка, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.О. Меркулової, В.А. Мисливого, П.П. Михайленка, М.М. Міхеєнка, А.А. Музики, Б.С. Никифорова, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, М.І. Панова, А.В. Савченка, В.М. Смітєнка, З.Д. Смітєнко, С.М. Стахівського, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, В.М. Тертишника, В.П. Тихого, А.Н. Трайніна, В.М. Трубникова, В.О. Тулякова, Г.О. Усатого, Є.В. Фесенка, П.Л. Фріса, М.І. Хавронюка, В.Л. Чубарєва, В.І. Шакуна, Н.М. Ярмиш, С.С. Яценка та інших.

Як і раніше, багато аспектів досліджуваної проблеми залишаються дискусійними і розв'язуються суперечливо. Це зумовлено, зокрема, і тим, що самостійного комплексного дослідження кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності у вітчизняній кримінально-правовій доктрині ще не було. Це одна з причин, яка пояснює відсутність судової практики застосування закону в цій сфері.

Про важливість цієї проблематики свідчать і результати проведеного дисертантом анкетування працівників правоохоронних органів (зокрема 66,9 %

осіб з усіх опитаних, зазначили, що ст. 372 КК потребує законодавчих змін). Це свідчить про актуальність теми дослідження і необхідність наукового осмислення та дослідження статті про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації затверджено Вченою радою Київського національного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 29 травня 2007 р.) та передбачено Планом науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Київського національного університету внутрішніх справ на 2008 р. (розділ 3, п. 107).

Дослідження ґрунтується на Комплексній програмі профілактики правопорушень на 2007–2009 рр. (затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 1767 від 20 грудня 2006 р.) та Концепції реформування кримінальної юстиції України (затверджена Указом Президента України № 311/2008 від 8 квітня 2008 р.); відповідає Пріоритетним напрямам наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2004–2009 рр. (затверджена наказом МВС України № 755 від 5 липня 2004 р.), а також основним напрямом наукових досліджень Київського національного університету внутрішніх справ на 2008–2010 рр. (розділ 3, п.3.1.3) та п. 595 Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (2007 р.), схвалених відділеннями Академії правових наук України.

Мета і завдання дослідження. Основною метою праці є здійснення всебічної кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності та розроблення пропозицій щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність, які спрямовані на підвищення ефективності слідчої та судової практики. Реалізація визначеної мети стає можливою за умови комплексного та системного підходу до розв'язання ряду взаємопов'язаних завдань, серед яких можна визначити такі:

- провести ретроспективний аналіз відповідальності за злочини проти правосуддя, зокрема – за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз норм про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності за національним законодавством і кримінальним законодавством інших країн;
- визначити та дослідити родовий, видовий та безпосередній об'єкти складу злочину, передбаченого ст. 372 КК;
- проаналізувати і розкрити зміст об'єктивної сторони цього складу злочину;
- визначити момент закінчення цього злочину;
- проаналізувати ознаки складу притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, які характеризують суб'єкта та суб'єктивну сторону злочину;

– дослідити кваліфікуючі ознаки притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності;

– встановити характерні ознаки цього злочину, за якими він відрізняється від суміжних складів злочинів;

– визначити межі потенційної кримінальної відповідальності (запропонувати нову модель санкцій норм, які передбачено в ст. 372 КК);

– сформулювати відповідні рекомендації щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність та оптимізацію правозастосовної діяльності.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з притягненням особи як обвинуваченого до кримінальної відповідальності.

Предмет дослідження – кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

Методи дослідження. За допомогою *історико-правового* методу проведено вивчення етапів розвитку норм про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий* метод використовувався у порівнянні вітчизняних кримінально-правових норм, що регламентують відповідальність за аналізований злочин з відповідними нормами законодавства окремих зарубіжних країн (підрозділ 1.2); *формально-логічний* метод надав змогу дослідити поняття, юридичний зміст та процедуру притягнення особи до кримінальної відповідальності (підрозділи 2.1, 2.2); *догматичний* метод дозволив провести аналіз норм чинного законодавства, що сприяло виявленню недоліків у ньому та допомогло сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення (розділ 2, розділ 3); *конкретно-соціологічний* – при аналізі результатів анкетування працівників правоохоронних органів та дослідженні матеріалів судової та слідчої практики (розділ 2, розділ 3).

Емпіричну основу дисертаційного дослідження становлять: статистична звітність Державної судової адміністрації України (2001-2008 рр.); узагальнення результатів анкетування 375 слідчих і працівників оперативних підрозділів правоохоронних органів (органів внутрішніх справ, податкової міліції, прокуратури) м. Києва, м. Мукачева та дванадцяти областей України, що охоплюють північні, західні, східні, південні та центральні регіони України; 55 виправдувальних вироків за кримінальними справами, що перебували у провадженні протягом 2001-2008 рр. у м. Києві, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській областях; зведені дані вивчення 20 кримінальних справ, порушених за ст. 372 КК, що розслідувалися протягом 2002-2008 рр. слідчими органів прокуратури м. Києва, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Луганської, Миколаївської, Одеської областей та Автономної Республіки Крим.

Комплексність дослідження зумовило використання законодавства України й кримінального законодавства республік колишнього СРСР та інших зарубіжних країн (Австрії, Аргентини, Болгарії, Данії, Іспанії, Китаю, Німеччини, Норвегії, Південної Кореї, Польщі, Туреччини, Франції, Японії).

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед, у тому,

що дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. На підставі проведеного дослідження автором сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, нових у концептуальному плані і важливих для юридичної практики. Зокрема,

вперше:

– з'ясовано історичні витоки норм про притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності та їх розвиток у вітчизняному законодавстві різних історичних періодів. Доведено, що ці норми характеризуються відносно довготривалим історичним становленням та розвитком;

– зроблено висновок про те, що норми, які регламентують відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, закріплені у законодавстві багатьох держав світу. Водночас спостерігається різний підхід законодавців держав світу до врегулювання питань відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, відтак позитивний досвід з цього приводу може бути використаний українським законодавцем;

– обґрунтовано, що відносини, які забезпечують реалізацію конституційних принципів діяльності органів досудового слідства, дізнання, прокуратури і суду, є не родовим, а видовим об'єктом притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Основним безпосереднім об'єктом цього злочину визначено суспільні відносини, що забезпечують врегульовану Конституцією України та кримінально-процесуальним законодавством діяльність органів дізнання, досудового слідства та прокуратури щодо притягнення конкретних фізичних осіб до кримінальної відповідальності;

– доведено, що за структурою основний безпосередній об'єкт цього злочину поділяється на такі обов'язкові ознаки: відповідні суспільні відносини; предмет злочину (постанова про притягнення особи як обвинуваченого); потерпілий від злочину (особа є невинуватою у тому злочині, в якому вона обвинувачується; особа незаконно набуває процесуального статусу обвинуваченого);

– зроблено висновок про те, що фальсифікація доказів у кримінальній справі, в контексті ч. 2 ст. 372 КК, може полягати, зокрема, у таких діях винного: 1) підробленні або використанні підроблених документів, що є доказами в кримінальній справі; 2) підміні, вилученні або знищенні речових доказів та документів; 3) умисному неправильному тлумаченні або викривленні фактів, подій, встановлених та закріплених у процесуальних документах; 4) штучному створенні речових доказів та документів; 5) невідображенні у справі фактів та обставин, що спростовують обвинувачення; 6) відмові у виклику осіб як свідків, і як потерпілих для допиту, або як експертів для дачі висновків; 7) підкладанні предметів або документів з метою їх подальшого вилучення і оформлення як доказів;

– запропоновано законодавчо передбачити наслідки, а також корисливі мотиви в кваліфікованому складі аналізованого злочину;

удосконалено:

– аргументацію, що злочин, передбачений ст. 372 КК, слід вважати закінченим не з моменту пред'явлення обвинувачення, а вже з моменту винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого;

– критерії, за якими має здійснюватися розмежування притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності від інших суміжних складів злочинів, зокрема, передбачених ст.ст. 364, 365, 366 КК;

– правила кваліфікації притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, якщо воно поєднано із вчиненням інших злочинів, передбачених, зокрема, ст.ст. 371, 374, 375, 383, 386 КК;

– чинну редакцію ст. 372 КК, через внесення до неї пропозицій, здатних, на думку автора, підвищити її ефективність;

набули подальшого розвитку:

– пропозиції вчених про те, що кримінальну відповідальність необхідно визначати як вимушене зазнавання особою, що вчинила злочин, державного осуду, а також передбачених законом обмежень особистого, майнового та іншого характеру, які визначаються вироком суду і покладаються на винного спеціальним органом держави – судом. Початковим моментом її реалізації є день вступу в законну силу обвинувального вироку суду;

– наукові підходи щодо визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 372 КК. Аргументовано, що ним є не лише слідчий (слідчий прокуратури, слідчий органів внутрішніх справ, слідчий органів безпеки, слідчий податкової міліції), а й начальник слідчого відділу, який може виступати як співвиконавець цього злочину. У свою чергу, приватні особи, які сприяють вчиненню аналізованого злочину зазначеними службовими особами і не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виступати як організатори, підбурювачі, пособники у злочині, який вчиняє виконавець, – спеціальний суб'єкт;

– аргументація про те, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 372 КК, характеризується лише прямим умислом, тобто винний усвідомлює, що він притягує завідомо невинного до кримінальної відповідальності, завідомо знає про неправомірність своїх дій і бажає притягнути завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Непрямий умисел при вчиненні цього злочину виключається.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і рекомендації використовуються: у *правотворчості* – з метою удосконалення правових норм про відповідальність за злочини проти правосуддя (Акт впровадження у законотворчий процес Комітету з питань правосуддя Верховної Ради України від 5 січня 2008 р., № 06-1д/15-12); у *правозастосуванні* – при розслідуванні правоохоронними органами та розгляді судами України кримінальних справ про притягнення завідомо невинних до кримінальної відповідальності (Акт впровадження у

практичну діяльність податкової міліції ДПА у Закарпатській області від 1 грудня 2008 р., № 2267/10/09-0); у *навчальному процесі* – при викладанні Особливої частини кримінального права (за темою: “Злочини проти правосуддя”), підготовці підручників та навчальних посібників із кримінального права, у науково-дослідній діяльності (Акт впровадження в навчальний процес відокремленого структурного підрозділу Національного аграрного університету “Мукачівський аграрний коледж” від 27 листопада 2008 р.).

Особистим внеском здобувача в опублікованій у співавторстві праці є його власні теоретичні розробки, що становлять наукову новизну одержаних результатів дослідження і складають 80 % від загального обсягу роботи.

Апробація результатів дисертації. Дисертація доповідалася та обговорювалася на засіданнях кафедри кримінального права Київського національного університету внутрішніх справ. Основні положення, висновки та практичні рекомендації, що містяться у дослідженні, доповідалися на Всеукраїнській науковій конференції “Другі юридичні читання” (м. Київ, 18 травня 2005 р.), науково-методичному семінарі “Проблеми застосування закону про кримінальну відповідальність України” (м. Луганськ, 30 листопада 2005 р.), міжвідомчій науково-практичній конференції “Актуальні проблеми удосконалення закону про кримінальну відповідальність України” (м. Київ, 25 травня 2007 р.) та їх оприлюднено на II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми” (Інтернет-сайт: www.iconf.org.ua, червень 2008 р.).

Публікації. Основні результати дисертації викладено в 9 публікаціях, з яких: 6 статей опубліковані у наукових фахових виданнях України, 3 статті (тези виступів на наукових конференціях) – в інших виданнях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновку, 12 додатків, списку використаних джерел (285 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 278 сторінок, обсяг основного тексту дисертації – 213 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дослідження, вказується на зв'язок дослідження з науковими планами та програмами, визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет та методологічні засади дослідження, його емпірична база, формулюється наукова новизна, розкриваються наукове та практичне значення одержаних результатів.

Розділ 1 “Розвиток законодавства про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності: теоретико-прикладні передумови здійснення дослідження, історико-правовий та порівняльно-правовий аналіз” складається з двох підрозділів і містить історичні та порівняльно-правові аспекти дослідження кримінальної

відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

У підрозділі 1.1. *“Теоретико-прикладні передумови здійснення дослідження та історико-правовий аналіз становлення норм про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності”* зроблено огляд літератури за темою і обгрунтовано напрям дослідження. Також дисертантом проаналізовано історичний процес становлення норми про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності у вітчизняному законі про кримінальну відповідальність, який відбувався в контексті розвитку норм, що передбачають відповідальність за злочини проти правосуддя.

Перші норми, які можна розглядати як певний зразок тих положень, що встановлюють відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, були сформульовані лише у Вироку про губні справи 1555 р. Проте подальші вітчизняні закони про кримінальну відповідальність середини XVI – середини XX ст.ст., включаючи КК УРСР 1922, 1927 рр., спеціальних норм, які б встановлювали відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, не містили. Аналізована стаття з’являється лише у КК УРСР 1960 р. (ст. 174). У КК 2001 р. відповідна норма, що встановлює відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, зазнала певних змін. Зокрема, із основного складу цього злочину законодавцем було вилучено вказівку на “корисливий мотив” вчинення злочину або “іншу особисту зацікавленість” при притягненні завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Редакційних змін зазнав й кваліфікований склад та санкції відповідних норм.

У підрозділі 1.2. *“Відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності за кримінальним законодавством окремих зарубіжних держав”* проведено порівняльний аналіз ст. 372 КК з аналогічними та схожими нормами кримінального законодавства окремих зарубіжних держав.

Аналіз зарубіжного законодавства дозволив зробити висновок про те, що норми, які регламентують відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, закріплені у КК багатьох держав світу. Водночас підходи законодавців держав світу до врегулювання питань відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності є різними. Зроблено висновок, що у КК більшості пострадянських республік (окрім Литви) відповідні норми утворюють самостійні основані склади злочинів. Втім спостерігається різний підхід законодавців цих держав до конструювання кваліфікованих складів притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

Наголошено, що заслуговує уваги вітчизняного законодавця досвід республік колишнього СРСР у диференціації кримінальної відповідальності у разі притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності і конструюванні кваліфікованих складів аналізованого злочину. Зокрема, КК

Молдови (п. “б” ч. 2 ст. 306) та Латвії (ч. 2 ст. 289) передбачають як кваліфікуючу ознаку вчинення цього злочину з корисливих мотивів. Те саме стосується іншої кваліфікуючої ознаки, передбаченої у КК Білорусі (ч. 3 ст. 393), Вірменії (ч. 2, 3 ст. 336), Молдови (п. “с” ч. 2 ст. 306), Таджикистану (п. “в” ч. 2 ст. 348), якщо притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності спричинило тяжкі наслідки (відповідальність може диференціюватися залежно від суб’єктивного ставлення винного до тяжких наслідків). Встановлено, що санкції у ст. 372 КК України (поряд з санкціями у КК Молдови та Киргизії), є одними з найбільш суворих порівняно з іншими санкціями відповідних норм кримінального законодавства країн колишнього СРСР. Водночас найменш суворі санкції за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності передбачено за КК Білорусі, Таджикистану, Азербайджану. В окремих санкціях відповідних норм КК республік колишнього СРСР (Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, Таджикистану) виділено й додатковий вид покарання – позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю. На думку автора, такий додатковий вид покарання слід передбачити й у санкціях ст. 372 КК України.

Встановлено дві основні тенденції розвитку кримінального законодавства інших зарубіжних країн, окрім пострадянських республік, щодо регламентації відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Перша тенденція – це передбачення спеціальної норми, що встановлює відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (за КК Австрії, Данії, Німеччини, Польщі, Китаю); друга – це відсутність спеціальної норми, яка б встановлювала відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (за КК Аргентини, Болгарії, Іспанії, Норвегії, Франції, Туреччини, Південної Кореї, Японії). На думку дисертанта, у цьому разі дії винної особи мають підлягати кваліфікації як зловживання владою чи перевищення влади.

Розділ 2 “Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності” складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *“Об’єкт притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності”* розкрито основні ознаки об’єкта притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Визначаючи об’єкт злочину, який передбачений ст. 372 КК, дисертант виходить з поширеної в юридичній літературі (В.Я. Тацій, М.Й. Коржанський) точки зору, що об’єктом злочину є суспільні відносини, які перебувають під охороною закону про кримінальну відповідальність, на які посягає злочин, яким заподіюється шкода або які ставляться під загрозу заподіяння суспільно небезпечної шкоди. Родовим об’єктом притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності визначено суспільні відносини, які забезпечують кримінально-правову охорону правосуддя. Автор пропонує виділити видовий об’єкт злочину, передбачений ст. 372 КК (відносини, що забезпечують реалізацію

конституційних принципів діяльності органів досудового слідства, дізнання, прокуратури і суду), що дозволило би більш чітко виокремити із суспільних відносин, які забезпечують правосуддя, певну групу відносин, котрі мають спільні ознаки за об'єктом. Тому в дослідженні зроблено висновок, що, окрім вказаного злочину, на цей видовий об'єкт посягають також злочини, передбачені ст.ст. 371, 374, 375, 376, 397 КК.

Аналізуючи сформульовані в кримінально-правовій науці позиції щодо сутності основного безпосереднього об'єкта цього злочину, дисертантом запропоновано визначати їх як суспільні відносини, що забезпечують врегульовану Конституцією України та кримінально-процесуальним законодавством діяльність органів дізнання, досудового слідства та прокуратури щодо притягнення фізичних осіб до кримінальної відповідальності. Додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності визначено права та інтереси, які передбачені Конституцією України та Кримінально-процесуальним кодексом України, особи, що притягується до кримінальної відповідальності. Додатковим факультативним безпосереднім об'єктом аналізованого злочину (у разі штучного створення доказів обвинувачення або іншої фальсифікації доказів) можуть виступати суспільні відносини, що забезпечують визначений законом порядок діяльності державного апарату в частині підготовки, складання і використання офіційних документів.

У *підрозділі 2.2. "Зміст об'єктивної сторони притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності"* розкрито основні ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 372 КК, та визначено момент закінчення цього злочину. Дисертант вважає, що аналізований склад злочину за своєю конструкцією є формальним, оскільки суспільно небезпечні наслідки, що можуть настати у разі його вчинення, не включено до диспозиції відповідної норми Особливої частини КК як обов'язкову ознаку складу злочину.

Розкриття змісту об'єктивної сторони аналізованого злочинного діяння дозволило автору зробити висновок про те, що *кримінальною відповідальністю* є вимушене перетерпіння особою, що вчинила злочин, державного осуду, а також позбавлень особистого, майнового та іншого характеру, які передбачені законом про кримінальну відповідальність і покладаються на винного спеціальним органом держави – судом. Її початковим моментом визначено день вступу в законну силу обвинувального вироку суду. У дослідженні обґрунтовано, що це положення не відповідає тому, що викладено законодавцем у ч. 1 ст. 372 КК, в якій чітко визначено коло суб'єктів цього злочину – слідчий, прокурор чи інша уповноважена на те законом особа. Звернення до положень кримінально-процесуального законодавства дозволяє дисертанту дійти висновку, що зазначені суб'єкти не повноважені притягувати особу до кримінальної відповідальності. Своїми процесуальними діями вони лише створюють відповідні умови для притягнення винних до кримінальної відповідальності судом: порушують кримінальну справу, виконують необхідні

слідчі дії, пред'являють обвинувачення тощо. Отже, спостерігаємо певну неузгодженість положень кримінального та кримінально-процесуального законів щодо визначення поняття "притягнення до кримінальної відповідальності". З метою надання більш правильного, адекватного вираження у законі змісту злочинного діяння, яке може вчинити слідчий чи інша уповноважена на те законом особа під час розслідування кримінальної справи, у дослідженні запропоновано зміст ч. 1 ст. 372 КК викласти у такій редакції: "1. Притягнення як обвинуваченого завідомо невинної особи слідчим чи іншою уповноваженою на те законом особою ...".

Дисертантом обґрунтовано думку про те, що об'єктивна сторона аналізованого злочину має наступні форми притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, а саме винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого: за відсутністю події злочину; за відсутністю складу злочину в її діянні; у більш тяжкому злочині, ніж дійсно, який вона вчинила; за злочин, який вона не вчиняла і за злочин який вона дійсно вчинила; при встановленні факту її невинуватості вже після притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності та при виникненні необхідності під час досудового слідства змінити пред'явлене обвинувачення або доповнити його. Автор погоджується із позицією, яка висловлена окремими вченими (В.О. Тепловим, А.О. Чекальною, С.В. Мілюковим) і вказує, що цей злочин необхідно вважати закінченим вже з моменту винесення постанови про притягнення завідомо невинного як обвинуваченого. Про це свідчать і дані анкетування працівників правоохоронних органів (51,2 % осіб з усіх опитаних підтримали вказане положення). Зумовлено це тим, що вже протягом двох днів, коли обвинувачення ще фактично не пред'явлено, відповідний слідчий, котрий виніс постанову про притягнення завідомо невинного як обвинуваченого, може застосувати до потерпілого запобіжні заходи та суттєво обмежити його права, чим завдаватиме йому значної моральної шкоди.

Кваліфікуючими ознаками, пов'язаними з об'єктивною стороною вказаного злочину, визначено такі: притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, поєднане з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, а також поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення або іншою фальсифікацією. За результатами проведених емпіричних досліджень матеріалів кримінальних справ (загалом 20 кримінальних справ було порушено за ст. 372 КК): у 14 кримінальних справах (70,0 %) вказано кваліфікуючі ознаки, визначені одночасно слідчими прокуратури у відповідних формулах кваліфікації.

Посилення відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, поєднане з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину зумовлене тим, що визнання потерпілого винним у вчиненні тяжкого та особливо тяжкого злочину тягне для нього більш сувору реакцію з боку держави як у частині видів і строків покарання, звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, встановлення строків давності, так і щодо виду виправної установи, умов відбування

покарання, вирішення питання про переведення із одного виду виправної установи в інший тощо.

Дисертант вважає, що фальсифікація доказів у кримінальній справі в контексті ч. 2 ст. 372 КК може полягати у таких діях винного: 1) підробленні або використанні підроблених документів, що є доказами в кримінальній справі; 2) підміні, вилученні або знищенні речових доказів та документів; 3) умисному неправильному тлумаченні або викривленні фактів, подій, встановлених та закріплених у процесуальних документах; 4) штучному створенні речових доказів та документів; 5) невідображенні у справі фактів та обставин, що спростовують обвинувачення; 6) відмові у виклику осіб як свідків і як потерпілих для допиту, або як експертів для дачі висновків; 7) підкладанні предметів або документів з метою їх подальшого вилучення і оформлення, як доказів тощо.

У вітчизняному законі про кримінальну відповідальність наслідки, які настали для потерпілого у разі необґрунтованого притягнення його до кримінальної відповідальності, перебувають поза межами складу аналізованого злочину, що є не обґрунтованим. У зв'язку з цим, автором запропоновано доповнити ч. 3 ст. 372 КК, а її зміст викласти у такій редакції: "Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки". Про необхідність регламентації в ст. 372 КК наслідків, які настали для потерпілого у разі необґрунтованого притягнення його до кримінальної відповідальності, свідчать і дані анкетування працівників правоохоронних органів (зокрема 66,7 % осіб з усіх опитаних підтримали це положення).

Тяжкі наслідки, що можуть настати внаслідок притягнення як обвинуваченого завідомо невинного, в дослідженні поділяються на матеріальні і нематеріальні. До матеріальних тяжких наслідків віднесено: шкоду, що має особистий (фізичний) характер (самогубство потерпілого, його інвалідність, психічне захворювання, переривання вагітності тощо), позитивну шкоду чи упущену вигоду в особливо великих розмірах. До нематеріальних тяжких наслідків віднесено: порушення основних конституційних прав значної кількості громадян, тривале утримання під вартою особи тощо.

У підрозділі 2.3. "*Суб'єкт притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності*" розкрито основні ознаки суб'єкта складу злочину, передбаченого ст. 372 КК.

Дисертантом обґрунтовано думку про те, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 372 КК, – спеціальний. У дослідженні спеціальним суб'єктом злочину визначено слідчого (слідчого прокуратури, слідчого органів внутрішніх справ, слідчого органів безпеки, слідчого податкової міліції) та начальника слідчого відділу, який може виступати в якості співвиконавця. Про це свідчать й результати проведених емпіричних досліджень матеріалів кримінальних справ та категорій осіб (загалом 20 кримінальних справ було порушено проти 14 осіб) підозрюваних (обвинувачених чи засуджених) за вчинення злочину, передбаченого ст. 372 КК: 11 осіб (78,6 %) працювали на посаді слідчого, 2 особи (14,3 %) – старшого слідчого, 1 особа (7,1 %) –

начальника слідчого відділу (з вказаних осіб – 2 особи (14,3 %) працювали у податковій міліції, 12 осіб (85,7 %) – в органах внутрішніх справ).

Зроблено аргументований висновок, що до прийняття відповідних законів (за умови незмінності ст. 121 Конституції України) прокурор може бути суб'єктом притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, перебуваючи у процесуальному статусі саме слідчого. Зважаючи на ці обставини, на думку дисертанта, в диспозиції ч. 1 ст. 372 КК слід вилучити вказівку на прокурора як окремого суб'єкта вказаного складу злочину. Автор погоджується з думкою окремих науковців (С.А. Альпертом, Є.Г. Коваленком, Л.М. Лобойко, В.В. Назаровим), які вважають, що дізнавач не може бути виконавцем цього злочину. Про це свідчать і дані анкетування працівників правоохоронних органів: лише 5 осіб (1,3 %) визнали суб'єктом злочину, передбаченого ст. 372 КК, дізнавача. Приватні особи, які сприяють вчиненню аналізованого злочину зазначеними службовими особами і не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виступати як організатори, підбурювачі, пособники у злочині, який вчиняє виконавець – спеціальний суб'єкт. При цьому дії таких співучасників підлягають кваліфікації за статтею, яка передбачає відповідальність виконавця злочину (наприклад, формула кваліфікації дій підбурювача до притягнення завідомо невинного як обвинуваченого матиме такий вигляд: ч. 4 ст. 27, ч. 1 ст. 372 КК).

У підрозділі 2.4. "*Характеристика суб'єктивної сторони притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності*" зазначено, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 372 КК, характеризується лише прямим умислом, тобто винний усвідомлює, що він притягує завідомо невинного до кримінальної відповідальності, завідомо знає про неправомірність своїх дій і бажає притягнути завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Непрямий умисел при вчиненні цього злочину виключається. Дисертант стверджує, що "завідомість" як елемент суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 372 КК, характеризує високий ступінь усвідомлення винним обставин справи і зокрема того, що до кримінальної відповідальності притягується невинна особа. Якщо особа не усвідомлює злочинності своїх дій, не усвідомлює, що притягує до відповідальності невинного (наприклад, внаслідок необ'єктивної оцінки зібраних за справою доказів), то відповідальність за ст. 372 КК виключається, а діяння є дисциплінарним проступком або містить ознаки (за інших необхідних умов) злочину, передбаченого ст. 367 КК.

У дослідженні обґрунтована авторська позиція, що притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, яке спричинило тяжкі наслідки (такі наслідки пропонуються передбачити кваліфікуючою ознакою злочину в ч. 3 ст. 372 КК), слід відносити до злочинів із матеріальним складом. Зміст суб'єктивної сторони цього злочину характеризується прямим умислом особи щодо притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності і необережним ставленням до можливих наслідків такого діяння – заподіяння тяжких наслідків (злочин зі складною формою вини). Спричинення тяжких

наслідків повністю буде охоплюватися ч. 3 ст. 372 КК і додаткової кваліфікації за ст. ст. 119, 128 КК тощо, не потребуватиме. Водночас у випадку, коли особа умисно ставиться як до діяння, так і до усіх його наслідків (заподіяння смерті, тілесних ушкоджень, завдання майнової шкоди тощо), матиме місце сукупність злочинів: ч. 3 ст. 372 і відповідна ст. 115 (121, 194) КК тощо.

Мотиви й мета вчинення цього злочину, на думку дисертанта, не мають значення для кваліфікації, оскільки не передбачені законом як обов'язкові ознаки складу злочину. Мотиви вчинення аналізованого злочину можуть бути різними: корисливість (бажання отримати матеріальну вигоду або позбавитися від матеріальних витрат), помста, ревності, кар'єризм тощо. З урахуванням того, що притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності з корисливих мотивів (наприклад, внаслідок одержання хабара) значно підвищує суспільну небезпеку цього злочину, автором запропоновано виділити вчинення таких дій в особливо кваліфікований склад цього злочину – ч. 3 ст. 372 КК. Таку пропозицію підтримують й працівники правоохоронних органів. Так, за даними анкетування (71,5 % осіб з усіх опитаних підтримали це положення).

Розділ 3 “Особливості кваліфікації притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *“Відмежування притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності від суміжних складів злочинів”* визначені суміжні до притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності злочини, а також запропоновано перелік ознак, які дозволять відмежувати вказані діяння.

Суміжними злочинами щодо притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності визначені діяння, передбачені ст.ст. 364, 365, 366 КК. Умисне непритягнення винної особи до кримінальної відповідальності, незаконне закриття справи або незаконна відмова у її порушенні, зумовлюють відповідальність саме за ст. 364 КК.

У підрозділі 3.2. *“Кваліфікація притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності за сукупністю злочинів”* зазначено, що притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності може бути поєднане із вчиненням інших злочинів.

Усі злочини, які можуть бути вчинені при цьому, дисертант умовно поділяє на два види. Перший стосується злочинів саме проти правосуддя. Загальним для всіх цих злочинів визначено те, що вони мають однаковий родовий об'єкт – суспільні відносини, які забезпечують кримінально-правову охорону правосуддя. Другий вид стосується інших злочинів, які безпосередньо не посягають на вказаний об'єкт. Відмінність між цими злочинами, головним чином, полягає у різному родовому об'єкті. Можливі, зокрема, такі варіанти сукупності злочинів. У разі притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, що поєднане, зокрема, із незаконним затриманням, приводом або арештом; примушуванням давати показання; порушенням права на захист – такі дії утворюють сукупність злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 372 та ст.ст. 371, 374, 375 КК. У разі притягнення завідомо невинного до

кримінальної відповідальності, що поєднане із співучастю у завідомо неправдивому повідомленні про вчинення злочину, дії уповноваженої службової особи підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 372 та відповідною частиною ст. 27 та ч. 1 (2) ст. 383 КК. У разі притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, що поєднане з іншим зловживанням владою або службовим становищем, дії службової особи підлягають кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ст. 372 та ч. 3 ст. 364 КК.

Дослідження притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності в історичному, порівняльно-правовому аспектах та встановлення критеріїв відмежування таких протиправних дій від суміжних складів злочинів дозволило автору визначити межі потенційної кримінальної відповідальності, тобто запропонувати нову науково обґрунтовану модель санкцій норм, які передбачено в ст. 372 КК.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації наведені теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає в дослідженні теоретичних і практичних питань кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності та розроблення пропозицій щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність, які спрямовані на підвищення ефективності слідчої та судової практики. Найбільш важливими є такі висновки:

1. Досліджено особливості розвитку відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності у вітчизняному кримінальному законодавстві, на підставі чого виявлено та встановлено низку важливих фактів: а) історичний процес генезису норми про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності відбувався в контексті розвитку норм, що передбачали відповідальність за злочини проти правосуддя; б) доведено, що для джерел Київської Русі було не характерним встановлення відповідальності за різного роду зловживання представників судових органів; в) перші норми, які, умовно, можна розглядати як зразок тих положень, що встановлюють відповідальність за вказаний злочин, з'явилися у Вироку про губні справи 1555 р.; г) норма про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності була вперше передбачена у КК УРСР 1960 р. (ст. 174).

2. У кримінальному законодавстві пострадянських республік (окрім Литви) норми про відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності утворюють самостійні склади злочинів. У більшості вивчених законодавств інших зарубіжних країн (окрім, Австрії, Данії, Німеччини, Польщі, Китаю) відсутня спеціальна норма, яка б встановлювала відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

3. Родовим об'єктом притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності є суспільні відносини, які забезпечують кримінально-правову охорону правосуддя. Видовим об'єктом вказаного злочину є відносини, що забезпечують реалізацію конституційних принципів діяльності органів досудового слідства, дзнання, прокуратури і суду. Основним безпосереднім об'єктом визначено суспільні відносини, що забезпечують врегульовану Конституцією України та кримінально-процесуальним законодавством діяльність органів дзнання, досудового слідства та прокуратури щодо притягнення фізичних осіб до кримінальної відповідальності.

4. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 372 КК, охоплює такі форми притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, а саме винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого: 1) за відсутністю події злочину; 2) за відсутністю складу злочину в її діянні; 3) у більш тяжкому злочині, ніж дійсно, який вона вчинила; 4) за злочин, який вона не вчиняла і за злочин який вона дійсно вчинила; 5) при встановленні факту її невинуватості вже після притягнення обвинуваченого до кримінальної відповідальності та при виникненні необхідності під час досудового слідства змінити пред'явлене обвинувачення або доповнити його.

5. У дослідженні визначено, що злочин, передбачений ст. 372 КК, слід вважати закінченим з моменту винесення постанови про притягнення особи як обвинуваченого.

6. Суб'єктом злочину, передбаченого ст. 372 КК може бути не лише слідчий, але й начальника слідчого відділу, який може виступати як співвиконавець цього злочину.

7. Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 372 КК, характеризується лише прямим умислом, тобто винний усвідомлює, що він притягує завідомо невинного до кримінальної відповідальності, завідомо знає про неправомірність своїх дій і бажає притягнути завідомо невинного до кримінальної відповідальності.

8. Стаття 372 КК співвідноситься зі ст.ст. 364, 365, 366 КК як спеціальна та загальні норми. У дослідженні ознаками, за якими притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, відрізняється від інших суміжних злочинів (передбачених ст.ст. 371, 373, 374, 375, 383 КК), визначено, зокрема такі: ознаки, які характеризують об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкта, суб'єктивну сторону.

9. Дисертантом, зокрема сформульовано такі законодавчі пропозиції до Кримінального кодексу України:

- 1) ч. 2 ст. 374 КК редакційно уточнити, а саме: "Ті самі діяння...";
- 2) передбачити нову редакцію санкцій в ч. 2 ст. 375 КК: "... караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років та з конфіскацією майна";
- 3) ст. 372 КК необхідно викласти у такій редакції:
"Стаття 372. Притягнення як обвинуваченого завідомо невинної особи

1. Притягнення як обвинуваченого завідомо невинної особи слідчим чи іншою уповноваженою на те законом особою, -

карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, а також поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення або іншою фальсифікацією, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років.

3. Ті самі дії, що спричинили тяжкі наслідки або вчинені з корисливих мотивів, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років та з конфіскацією майна".

10. Також пропонується внести зміни до п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України № 15 "Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень" від 26 грудня 2003 р., в якому зазначити: "... а злочини, відповідальність за які передбачена статтями 371 та 372 КК (завідомо незаконні привід, арешт або тримання під вартою, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності), являють собою спеціальні види зловживання владою або службовими повноваженнями".

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Сийплові М. В. Об'єкт притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Другі юридичні читання : Зб. матер. Всеукр. наукової конф., (Київ, 18 травня 2005 р.). – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. – С. 259–262.

2. Сийплові М. В. Кваліфікація притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові, В. В. Петров // Вісник Луганського державного університету : Матер. науково-метод. семінару "Проблеми застосування кримінального законодавства України", (Луганськ, 30 листопада 2005 р.). – Луганськ : РРР ЛДУВС, 2007. – С. 151–154. – [Спецвипуск].

3. Сийплові М. В. Штучне створення доказів обвинувачення або інша фальсифікація як кваліфікуюча ознака притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Актуальні проблеми удосконалення кримінального законодавства України : Тези доп. міжвідом. науково-практичної конф. (Київ, 25 травня 2007 р.) / Ред. кол. : Є. М. Моїсєєв, О. М. Джуца, О. М. Костенко та ін. – К. : Київський нац. ун-т внутр. справ,

2007. – С. 162–164.

4. Сийплові М. В. Кримінально-правова кваліфікація притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право. – Випуск 7. – 2007. – С. 354–356.

5. Сийплові М. Порівняльно-правове дослідження кримінальної відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. Сийплові // Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : Збірник тез доп. II Міжнарод. науково-практичної інтернет-конф. – [секція 5-8]. – Тернопіль : ПП Созанський А. М., 2008. – С. 102–104.

6. Сийплові М. В. Суб'єкт притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Іменем Закону. Науковий вісник. – № 3 (7). – 2008. – С. 36–39.

7. Сийплові М. В. Особливості кваліфікації притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Іменем Закону. Науковий вісник. – № 1 (5). – 2008. – С. 26–28.

8. Сийплові М. В. Теоретико-прикладні передумови здійснення дослідження відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності / М. В. Сийплові // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія Право. – Випуск 11. – 2008. – С. 333–336.

9. Сийплові М. В. Суб'єктивна сторона притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності // Зовнішня торгівля: право та економіка. – № 4. – 2008. – С. 148–152.

АНОТАЦІЯ

Сийплові М.В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Київський національний університет внутрішніх справ. – Київ, 2009.

Дисертація є першим вітчизняним комплексним монографічним дослідженням кримінально-правової характеристики притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності. Розглянуті історичні та порівняльно-правові аспекти регламентації відповідальності за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності; проаналізовані термінологічні та змістові ознаки цього злочину; досліджені проблемні і суперечливі питання об'єктивних і суб'єктивних ознак; уточнено визначення кваліфікуючих ознак; здійснене відмежування дій, передбачених ст. 372 КК України, від суміжних складів злочинів, зокрема злочинів у сфері службової

діяльності та злочинів проти правосуддя. Виявлено певні недоліки в конструкції окремих правових норм та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, невинна особа, обвинувачений, правосуддя, слідчий, фальсифікація.

АННОТАЦИЯ

Сийплови Н.В. Уголовно-правовая характеристика привлечения заведомо невинного к уголовной ответственности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Киевский национальный университет внутренних дел. – Киев, 2009.

Диссертация является первым комплексным монографическим исследованием, в котором рассмотрен комплекс вопросов теоретического и практического характера относительно уголовно-правовой характеристики привлечения заведомо невинного к уголовной ответственности. В работе рассмотрены основные исторические и сравнительные аспекты регламентации ответственности за привлечение заведомо невинного к уголовной ответственности.

Обосновано, что отношения, которые обеспечивают реализацию конституционных принципов деятельности органов досудебного следствия, дознания, прокуратуры и суда есть не родовым, а видовым объектом привлечения заведомо невинного к уголовной ответственности.

Основным непосредственным объектом этого преступления определены общественные отношения, которые обеспечивают урегулированную Конституцией Украины и уголовно-процессуальным законодательством деятельность органов дознания, досудебного следствия и прокуратуры относительно привлечения конкретных физических лиц к уголовной ответственности.

В диссертации доказано, что по структуре основной непосредственный объект этого преступления состоит из таких обязательных признаков: определенные общественные отношения; предмет преступления (постановление о привлечении лица в качестве обвиняемого); потерпевший от преступления (человек, невинный в преступлении, за которое он обвиняется; он незаконно получает процессуальный статус обвиняемого).

Аргументировано, что преступление, предусмотренное ст. 372 УК Украины, надо считать оконченным не с момента предъявления обвинения, а уже с момента вынесения постановления о привлечении заведомо невинного к уголовной ответственности в качестве обвиняемого.

В работе определены критерии, по которым необходимо осуществлять отграничение привлечения заведомо невинного к уголовной ответственности от других смежных составов преступлений, в частности, предусмотренных

ст.ст. 364, 365, 366 УК Украины.

Уточнено поняття суб'єкта проступлення, передбаченого ст. 372 УК України, а саме, що це не тільки слідователь (слідователь прокуратури, слідователь органів внутрішніх справ, слідователь органів безпеки, слідователь податкової міліції), але й начальник слідственого відділу, який може виступати в якості соисполнителя цього проступлення. Визначено, що приватні особи, які надають сприяння здійсненню аналізованого проступлення вказаними посадовими особами і не мають ознак спеціального суб'єкта, можуть виступати як організатори, підстрекателі, пособники в проступленні, яке здійснює виконавець – спеціальний суб'єкт.

В результаті проведеного дослідження сформульовані пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України і практики його застосування.

Ключевые слова: кримінальна відповідальність, невинна особа, обвинюваний, правосуддя, слідователь, фальсифікація.

SUMMARY

M. V. Siyploki. Criminal-legal characteristics of bringing person known to be innocent to criminal responsibility. – Manuscript.

Thesis for the PhD (Law) scientific degree on specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law. – Kyiv National University of Internal Affairs. – Kyiv, 2009.

The dissertation is the first national complex monographic research of the criminal-legal characteristics of bringing person known to be innocent to criminal responsibility. The work presents consideration of history and comparative-legal aspects of regulation of responsibility for bringing person known to be innocent to criminal responsibility; analysis of terminological and substantial signs of this crime; research of problematic and vexed questions of objective and subjective signs; introduction of more precise definition of qualifying signs; differentiation of actions provided by art. 372 of the Criminal Code of Ukraine, from adjacent structures of crimes, in particular, crimes in sphere of office activity and crimes against justice. Some flaws in construction of certain legal norms were determined, propositions concerning improvement of criminal legislation were formulated.

Key words: criminal responsibility, innocent person, accused, justice, investigator, falsification.